

Behandling av komplisert antisosial atferd hos intellektuelt normalt fungerende mann

Børge Holden

1. Historikk

- Få kamerater på grunn av manglende sosiale ferdigheter. Ekskludert, men sterkt behov for oppmerksomhet.
- Intellektuell, og underviste medelever i politiske temaer.
- Ekstremt opptatt av politikk, og hadde verv i et parti.
- Høyt evnenivå.
- Klossete, og lav fysisk utfoldelse. Svake ADL-ferdigheter.
- Innlagt i psykiatrien flere ganger. Mye "tullsnakk" som ble misoppfattet som vrangforestillinger.
- Brukte vold mot foreldre, og oppnådde materielle goder.
- Uhåndterlig hjemme, og flyttet i kommunal bolig i tenårene.
- Der ble tilstanden i flere år verre.

2. Ulike former for problematferd

Generelt

- "Hallusinose" og "vrangforestillinger".
- Tilsynelatende suicidal atferd.
- Grove seksuelle tilnærmelser mot personalet og naboer.
- Fysiske angrep.
- Ekstrem kverulering.
- Banking på vinduer og roping, også om nettene.
- Ekstreme krav om tjenester, og ofte aggressiv når de ikke ble oppfylt.
- Påførte folk dårlig samvittighet.
- Henvendelser til myndigheter med krav og trusler. Ringte nødnumre.
- Oppsøkte naboer når som helst på døgnet.
- Stelte ikke sin bolig. Elendig personlig hygiene.
- Forsøkte å hindre personalet i å rydde og vaske leilighet, og å hjelpe ham med personlig hygiene.
- Dårlig kosthold. Kunne dra ut kontakt til kjøleskap, og mat ble ødelagt.

Uakseptable utsagn, enten muntlig eller på lapper som han ga til personalet

- Er jeg døende?
- Må jeg forsone meg med døden?
- Vil du at jeg ska dø?
- Jeg må ha tre personal, for jeg er døende.
- Kan jeg få enebolig med eget personale?
- Vil du gråte i min begravelse?
- Snakk om selvmord, HIV.
- Kan du ringe til presten/113/lege/ordfører/rådmann?
- Har dere noen gang vurdert om jeg har rett?"
- Kan legen ta feil?"

Forts.

- Hvorfor ler personalet av meg?
- Kan jeg lese tanker? (eller at han har lest andres tanker).
- Har jeg samme diagnose som Einstein (eller andre kjente personer)?
- Er du glad i meg?
- Hvorfor vil ikke NN (personal) være/jobbe med meg?
- Hvorfor får jeg ikke snakke om telepati?
- Hvorfor har jeg ikke fått opplæring i bruk av mikrobølgeovn? (og alt annet om mikrobølgeovn).
- Utsagn om en tidligere skolevenninne som han mener hadde tatt abort.
- Alle spørsmål om kokende vann.

Seksuell atferd

- Blotte seg
- Vise rumpe til personal
- Kile personal
- Stønne mot personal
- Hoftebevegelser mot personal
- Klemme personal, og all annen kroppskontakt
- Be om å få en klem
- Gjøre onanibevegelser
- Snakke til personal om sex, spille inn filmer, ta bakfra, "blow jobs"
- Spørsmål om personalets familiemedlemmers seksuelle preferanser
- Kommentere personalets kropp
- Foreslå homosex

Annen atferd mot personalet

- Vold.
- Grising med snørr og avføring, og oppkast og brekninger.

Atferd mot naboer

- Roping og skriking.
- Banke på dører og ville inn.
- Dikte opp historier om tjenestetilbudet, som at han ikke fikk mat.
- Legge brev på trapper, bl.a. om at han var besøkt av djevelen.

Atferd mot myndigheter

- Henvendelser til ordfører, rådmann, prester,
- Leserinnlegg i aviser.

Atferd på offentlige steder

- Ta ukritisk kontakt og snakke om sex, og seksuelle tilnærmelser.
- Drapstrusler

Atferd overfor familie

- Trusler.
- Krav om penger og andre goder.
- Seksuelle tilnærmelser.
- Løgn om personalet som får det til å se ut som han ikke får tjenester.

Atferdens virkning på personalet

- Noen personale ble fullstendig forvirret, og han overtok hele styringen.
- Svært vanskelig å vite hva de skulle gjøre.
- Kommunen ba om en vurdering av faren for at han kunne begå voldtekt.

3. Aktuelle diagnoser**1. Asperger**

I første omgang krever diagnosen Asperger en kvalitativ svekkelse i sosial samhandling som viser ved minst to av følgende punkter:

- *Tydelig svekkelse i bruk av flere ikke-verbale atferder som blikkontakt, ansiktsuttrykk, kroppspositurer og gester for å regulere sosial samhandling.* I sum dreier dette seg om et påfallende kroppsspråk.
- *Manglende utvikling av forhold til jevnaldrede.*
- *Mangel på spontan deling av gløder, interesser eller prestasjoner med andre (Som å vise, hente eller peke på ting som kan interessere andre).*
- *Mangel på sosial eller emosjonell gjensidighet.* Dette går langt på vei ut på manglende evne til å gi og ta sosiale signaler og til å ta andres perspektiv, og manglende empati.

Samt begrensede, repeterende og stereotypiske atferdsmønstre, interesser og aktiviteter som viser seg ved minst én av følgende:

- *Omfattende opptatthet av en eller flere stereotype og begrensede interesser som er unormale i intensitet eller fokus.*
- *Tilsynelatende ubøyeelig følgning av spesielle, ikke-funksjonelle rutiner og ritualer.* (Dette punktet er ikke beskrevet i ICD-10-kriteriene.)

ADHD

- Ekstremt impulsiv, urolig, i perioder hyperaktiv.
- Men var det ikke som barn.

Dramatisk personlighetsforstyrrelse

- Dramatisering, teatraliske fakter, overdrevne følelsesuttrykk.
- Overflatisk og labilt følelsesliv.
- Kontinuerlig søking etter spenning og aktiviteter der pasienten er i sentrum for oppmerksomheten.
- Upassende forførende framtoning eller atferd.

Dyssosial personlighetsforstyrrelse

- Kald likegyldighet for andres følelser.
- Markert og vedvarende ansvarsløs holdning og ignorering av sosiale normer, regler og forpliktelser.
- Meget lav toleranse for frustrasjon, lav terskel for aggressive utbrudd, inklusive voldsbruk.
- Manglende evne til å oppleve skyldfølelse eller å lære av erfaringer, særlig straff.

4. Funksjonelle analyser

- Oppmerksomhet, i ekstrem form: Avsky, sinne, irritasjon, panikk, sjokk. Mye heller kjøft enn ros. "Negativ oppmerksomhet".
 - Diskusjoner kunne i utgangspunktet virke interessante, men utartet nesten alltid til dramatisk atferd – de var en måte å få oppmerksomhet på.
 - Han løy ofte bevisst, i samme hensikt.
 - Satte folk opp mot hverandre og oppnådde splittelse, som igjen ga ham oppmerksomhet, særlig fra foreldre.
 - Tilsynelatende "sturt" av politiske og religiøse forestillinger, men også disse var en måte å få oppmerksomhet på.
 - Materielle forsterkere (penger fra foreldre, tjenester fra personalet, mat).
 - Unnslippelse av slippe krav om daglige oppgaver.
- Ellers
- Ekstremt impulsiv og uhemmet.
 - Helt ufølsom for normale negative sosiale signaler.

I flere år ble atferden direkte forsterket.

5. Miljøbehandling, prinsipper og utforming

Overordnet mål:

- At han ser at det er "game over" og gir opp sine strategier.

Prinsipper for læring

- Differensiell forsterkning, det vil si å forsterke akseptabel atferd.
- Ekstinksjon, det vil si at uakseptabel atferd ikke fører fram.
- Unngå intermitterende forsterkning, og ta hensyn til en enorm utholdenhet.
- Atferdsavtaler, i enkle former (i avgrensede situasjoner).
- Mye vekt på konsekvenser, mindre på forebygging og tilrettelegging.
- I hele tatt et ekstremt eksempel på at grunnprinsipper må revideres.

Bruk av fysiske begrensninger:

- Vegg med dør noen meter fra personalbasen, for å lette ekstinksjon (se neste bilde).
- Kun mannlige ansatte, for å lette ekstinksjon (og oppnå straff som bivirkning).

Hjelpeverge regulerte penger, Internett, telefon.

(Ble oppfordret til å klage til fylkesmannen.)

Mer konkret utforming

Utdrag av generelle miljøregler:

1. Han får medisiner kl. 8. Han kan ta imot dem i sengen. Vil han ikke ha dem, gi ham nytt tilbud hvert kvarter til han tar dem, til kl. 12. Har han ikke tatt medisinene kl. 12, får han ikke flere tilbud, og mister personalet resten av vaktet.
2. Personalet påbegynner senest kl. 10 de praktiske gjøremål (se liste i leiligheten). Når han ligger i sengen, svarer du ikke på noen henvendelser fra ham, og uønsket atferd (se lister) ignoreres helt – lat som om du ikke hører eller ser det.
3. Han bryr seg lite om egen hygiene. Personalet må være tilstede og om nødvendig instruere ham under (1) barbering (han må bli tilnærmet glatt), (2) dusjing, (3) påkledning og (4) tannpuss. Dette er det første som skjer hver dag når han har stått opp.
4. Ikke gå inn til ham for å hjelpe ham med dusjing før han sier at han er klar. Hvis han ikke har begynt innen 10 minutter etter at du har kommet inn til ham, "truer" du med å gå fra ham, og går hvis han ikke kommer i gang. Hvis du går fra ham, må han være alene et kvarter før han får kontakt, og før du prøver å hjelpe ham igjen. Gå på nytt hvis han ikke kommer i gang, og gjør dette inntil tre ganger. Etter tre ganger får han ikke ny sjans før kveldsvakten.

5. Når han har sagt ja til å begynne å dusje, snakk ikke til ham utover instruksene, og ignorer all uønsket atferd. Ros ham når han gjør det han skal. Når han er ferdig med morgenstell, kan du være sammen med ham så lenge han oppfører seg greit, men gå inn på vaktrommet igjen så snart han gjør en av følgende handlinger:
 - Seksuell trakassering (se egen liste). (I tillegg blir han utvist en uke fra hagen. Han oppnår kontakt med personalet etter 15 minutter, men kun utenfor hagen og i leiligheten. Etter en uke uten seksuell trakassering, får han tilgang til hageområdet på nytt.)
 - Legger seg i seng eller sofa etter at han har stått opp. (Han skal stå eller sitte.)
 - sier noe fra "Liste over uakseptable utsagn".
 - Hever stemmen og/eller viser tegn til å bli aggressiv, eller angriper eller kaster gjenstander.
 - Andre uakseptable atferder som å grise med snørr eller spytt, eller "grave" seg framme eller bak, eller forstyrre, irriterer eller provoserer når du lager middag for ham, eller bryter reglene for Internett (ta med deg modemet)
6. Når du går fra ham, låses døren til hagen. Den åpnes igjen etter 15 minutter. Han kan gjøre hva han vil, og være hvor han vil, de 15 minuttene. Etter 15 minutter tar du kontakt med ham, uansett hvilken atferd han har vist de 15 minuttene.
7. Alle henvendelser etter kl. 22 ignoreres.
8. Han kan ikke kreve at personalet ringer til lege, mor eller andre for ham, eller nødnummer.

9. Personalet lager middag for ham, hvis han har funnet fram ingrediensene innen kl. 18.
10. Bare de som jobber med ham og som kjenner ham godt, kan ha "uformell" kontakt med ham utenfor boligen. Alle andre ignorerer ham.
11. Personalet skal ikke være med når han drar på tur med mor.
12. Ikke spander noe på NN på turer og lignende, og ikke la NN spandere noe på deg.

Forklaring til personalet:

- Problematferden opprettholdes av oppmerksomhet. Husk at "oppmerksomhet" ikke bare er hyggelige reaksjoner, men også irritasjon, sjinne, oppgitthet, avmakt og lignende. Opptre derfor som om han er "lurt" når han viser uønsket atferd.
- Hvis han finner på andre ting når han ignoreres, som å prøve å komme inn til naboen, må også det ignoreres. Eller's vil han bare fortsette.
- Er du i tvil om spørsmål fra ham er verd å svare på, ignorer dem. Tvil kommer ikke han til gode.
- Ikke minn ham på regelen om 15 minutters "time-out". Ikke si "Gå inn til deg selv", eller lignende. Det vet han godt, og det vil bare forsterke måsingen.

Også naboer fikk informasjon, "generelt og anonymt"

6. Regler for spesielle situasjoner, bl.a.

Regler for bruk av Internett

- Bruk av Internett kun under personalets oppsyn.
- Tilgang til Internett maks 1 time per dagvakt og kveldsvakt, ikke natt.
- Ved en eller annen problematferd (se skjemaet "Registrering av problematferd"), inndras Internett umiddelbart og resten av vaktet. Ta med deg modemet, og gå ut.
- Hvis internettøkten fullføres, leverer han modemet til personalet etterpå.
- Han kan ikke bruke Internett til å bestille eller kjøpe noe, eller sende e-post, uten at det er godkjent av hjelpeverge.

7. Enkle atferdsavtaler

Tilgang til bilen når du har fulgt følgende regler:

- Ingen seksuell trakassering (se liste "Seksuell atferd") eller vold siden forrige dag kl. 18.
- Maksimalt tre time-out'er siden forrige dag kl. 18.
- Ikke mottatt klage fra prest, lege, rådmann eller 113 siden forrige dag kl. 18.

Regler for selve turen:

- Kjøreturen kan starte tidligst kl. 18 og seinest kl. 20.
- Hver kjøretur er maks to mil.
- Ikke lov med mat eller drikke i bilen.
- Hvis han viser problematferd som normalt medfører "time-out" under bilturen, gjør følgende:
 - I bil: Snu, og kjør hjem.
 - I byen, på kafeer, restauranter, butikker eller ute andre steder: Gå fra ham og dra hjem.
 - Buss: Gå av på første holdeplass og dra hjem så snart som mulig.

8. Resultater

- Hver gang ekstinksjon ble innført på et område, førte det til økt problematferd.
- Han gjorde "febrilske" forsøk på å bevare kontrollen, og å oppnå det han var ute etter.
- Etter hvert svært lite av tidligere svært hyppig problematferd.
- Også søvn, mat og helse har blitt langt bedre, og han gjør mer selv.
- Han kan fortsatt være "høy", og trenger stramme tøyler.
- Alt i alt er han et langt mindre problem, og har blitt en vellykket "institusjonsklient".